

A szocialista állam és demokrácia marxista elméletének néhány vonása

A szocializmus építésének egyik alapproblémája a szocialista társadalom politikai rendszerének kialakítása, más szóval a politikai viszonyok funkcionalitásának biztosítása. Felfogásunkban a *szocialista politikai rendszer* azoknak a viszonyoknak a rendszerét jelenti, amelyek egyrészt a) a többi társadalmi réteggel szövetséges munkásosztály társadalmi funkcióját érvényesítő *államhatalom* és a dolgozók különböző kategóriáinak érdekeit képviselő *társadalmi-politikai szervezetek*; másrészt b) az *állampolgárok* és a *politikai intézmények* között alakulnak ki.

Az új típusú szocialista politikai viszonyok kialakításának elsődleges fontossága az új társadalmi rend egyetemes összefüggésrendszerében betöltött sajátos szerepükből ered. Ez a szerep a társadalom mint egységes rendszer fejlődés-folyamatainak irányításában és szabályozásában áll. Ezen túlmenően: az új társadalmi rend sajátossága, hogy a politikai viszonyok hatásköre kiszélesedik; a politikai rendszer megnövekedett szerepre tesz szert a társadalom valamennyi részrendszerének működésében.

A szocialista társadalomnak ez a sajátossága a rendszer spontán működésének meghaladására vonatkozó objektív követelményből fakad. *A társadalom mint globális rendszer kombinációs fokának emelkedése*, vagyis az egyes részrendszerek, valamint ezek különböző alkotóelemei közötti kölcsönhatási és átfedési viszonyok elmélyülése olyan tudományos társadalomvezetést tesz szükségessé, amely a globális rendszer sajátos dialektikájának megismerésére alapoz.

Az új társadalom szóban forgó sajátossága hozza létre a politikai rendszer projektív szerepét, amely biztosítani hivatott a globális rendszer általános előrehaladását.

A politikai szféra megkülönböztetett jelentősége abban áll, hogy eszközül szolgál a társadalmi viszonyok különböző részegységeinek kiépítéséhez és fejlesztéséhez. A politikai rendszer működése úgy hat ki a többi részrendszer működésére, hogy egy adekvát politika optimalizálni képes a társadalom egészének építési és fejlesztési folyamatát, míg egy — akárcsak bizonyos vonatkozásaiban — helytelen politika súlyos működési zavarokat és torzulásokat idézhet elő más részrendszerek viselkedésében.

Más szóval az adott gazdasági és osztályviszonyokból származó politikai viszonyok ösztönzik és meghatározzák a társadalom egész fejlődését csakúgy, mint saját tökéletesedésük folyamatát.

Noha ezt a marxista gondolkodás keretében régóta vitatják, a szocialista politikai rendszer — és ezen belül a szocialista állam — meghatározó jellemvonásainak problémája mit sem veszített időszerűségéből. A szocialista építés tapasztalatainak fényében, a szocialista társadalom elméletének szempontjából létfontosságúnak tűnik az az erőfeszítés, amely a politikai viszonyok funkcionalitásával kapcsolatos problémák fogalmi tisztázását célozza.

A Román Kommunista Párt Programja megkülönböztetett figyelmet szentel a politikai rendszer működésével kapcsolatos problémáknak. Elemzi azokat a főbb irányokat, amelyekben az állam tevékenységét és a szocialista demokrácia formáit a jövőben tökéletesíteni kell.

A szocialista politikai rendszer kérdéskörének egyik alapösszetevőjét a *szocialista állam osztályjellegének*, más szóval politikai szerepének problémája alkotja.

Köztudott, hogy a marxizmus felismerte az állam osztályjellegét, vagyis azt, hogy az állam egy osztály uralmának eszközeül szolgál, amelynek segítségével rákényszerítheti érdekeit és akaratát a társadalom többi osztályára. Marx és Engels már a Kommunisták Párt Kiáltványában megfogalmazta: „A politikai hatalom voltaképpen értelmében valamely osztálynak egy más osztály elnyomására szolgáló szervezett hatalma” (Marx—Engels *Művei* 4. 460.).

Történelmi szempontból az állam az egymással szemben álló osztályok közötti antagonista ellentétek terméke; olyan eszköz, amelynek segítségével a gazdaságilag uralkodó osztály rákényszeríti érdekeit a kiszákmányolt osztályokra, és így elnyomott osztályokká teszi őket. Engels hangsúlyozta, hogy a gazdaságilag uralkodó osztály „politikailag is uralkodó osztállyá válik, s ekképpen az elnyomott osztály fékentarításának és kiszákmányolásának új eszközeire tesz szert” (Marx—Engels *Művei* 21. 152.); hogy az állam „az elnyomott, kiszákmányolt osztály fékentarítására szolgáló gépezet” (uo. 155.).

Lévéen erőviszonyok megnyilvánulása és eszköze, amelyben és amelynek révén egy osztály alárendel más osztályokat, az állam szükségszerűen erőszak és kényszer alkalmazásához folyamodik. Ilyen értelemben írta Lenin: „Az erőszak módszerei változtak, de mindenkor, amikor volt állam, minden társadalomban megvolt azoknak az embereknek a csoportja, akik kormányoztak, akik parancsoltak, uralkodtak, és a hatalom megtartása céljából a fizikai kényszer apparátusával, erőszakszervezettel rendelkeztek.” (Lenin *Összes Művei* 39. 69.)

E meghatározó ismérvekkel összefüggésben meg kell jegyezni, hogy a szocialista állam az antagonista osztályokra tagolt társadalmakétól gyökeresen különböző történelmi szituáció terméke; új osztályviszonyok, új érdekek és társadalmi célok eszköze. Ezen új elemek szükségessé teszik az *állam marxista definíciójának és a probléma tárgyalására szolgáló fogalmi apparátusnak a továbbfejlesztését.*

A munkásosztálynak a középrétegekkel való szövetsége alapján a szocialista állam — a proletárdiktatúrát is beleértve — osztályjellege új jelentést kap. A szocialista állam a politikai hatalom gyakorlásának új módja.

A szocialista állam első, proletárdiktatúra néven ismert formája a hatalom forradalmi átvételének eredménye a munkásosztály és a vele szövetkezett középrétegek által. A politikai (állam-)hatalom átvétele ennek az osztályszövetségnek a műve, és nem is lehet más. Eppen ezért az új államnak meg kell testesítenie ezt a szövetséget, vagyis a munkásosztálynak szövetségeseivel közösen kell gyakorolnia a hatalmat. A szövetséges rétegekkel közösen gyakorolt munkáshatalom az összes dolgozó rétegek érdekeit figyelembe veszi; mint ezek közös akarata nyilvánul meg.

Kezdeti formájában a szocialista állam inherens módon erőszakszerv, melynek segítségével a szövetkezett forradalmi erők rákényszerítik a tőkésosztályt, hogy elfogadja a társadalom forradalmi átalakítását. Ez a szocialista forradalom létrehozta új osztályviszonyokat kifejező proletárdiktatúra *alapvető sajátossága*. A proletárdiktatúra állama a szocializmust építő forradalmi erők szövetségének uralmi eszköze a burzsoázia fölött.

A munkásosztály a szocialista állam, tehát a proletárdiktatúra keretében is központi helyet, *vezető szerepet* tölt be. A vezető szerep nem jelent kiváltságos pozíciót a társadalomban és az állam keretében; nem vonatkozik a szövetséges rétegek fölötti uralomra. A munkásosztálynak a szocialista társadalom politikai viszonyaiban betöltött vezető szerepe abban áll, hogy az ő következetesen szocia-

lista osztályérdekei szolgálnak az állami tevékenység és ennek révén a szocialista építés alapjául.

Hangsúlyoznunk kell ugyanakkor, hogy a munkásosztály vezető szerepe feltételezi szövetségesei érdekeinek egyenlő alapon való figyelembevételét. Enélkül nem tudná ezeket a rétegeket bevonni az új társadalmi rend építésébe, ami súlyos működési zavarokat, sőt válságot idézhetne elő a társadalom fejlődésében.

A szocializmus építésének különböző szakaszaiban a munkásosztály és szövetségesének bizonyos rétegei között keletkező ellentétek nem kényszer útján, hanem az érdekközösség helyreállításával, az érdekek konvergenciájának kiszélesítésével oldódnak meg.

A tőkésosztály felszámolásával egyidőben a szocialista állam megszűnik az osztályuralom eszközének lenni, tehát a továbbiakban nem alkalmazható rá az államot elnyomó gépezetként meghatározó marxista definíció.

Az antagonizmusok megszűnésével, az osztályviszonyok szocialista átalakításával párhuzamosan természetsszerűleg módosulnia kell az állam funkciójának is. Saját tapasztalatunk bizonyítja annak szükségességét, hogy az említett feltételek között az állam elnyomó funkciói a rend, a törvényesség és a szocialista vívmányok megőrzését biztosító *védelmi funkciókká* alakuljanak át. Egyidejűleg módosul az állam többi funkciója is módszerei és fontossága tekintetében; olyan funkciók kerülnek előtérbe, amelyek a kezdeti szakaszban elhanyagolhatók voltak.

Ez nem jelenti a kényszerítő funkciók teljes megszűnését: az állam továbbra is érvényt kell hogy szerezzen a társadalmi viszonyok működését szabályozó bizonyos normáknak. A szocializmust építő osztályszövetség érdekeit kifejező normák áthágása esetén jogi büntetés formájában működésbe lép az államhatalmi kényszer.

A kényszernek ez a típusa azonban különbözik a *megtorló kényszertől*, amely az egyes osztályok politikai és társadalmi egyenlőtlenségén alapul, és az egyik osztályt alárendeli a másiknak. A megtorló kényszer tárgyai uralt, alárendelt, elnyomott — és az esetek többségében egyszersmind kizsákmányolt — osztályok, amelyek arra törekednek, hogy javukra módosítsák a társadalmi erőviszonyokat; hogy megszerezzék vagy visszaszerezzék a politikai hatalmat.

Ezzel szemben az országunkban jelenleg — a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének szakaszában — alkalmazott államhatalmi kényszer az osztályok gazdasági, társadalmi és politikai egyenlőségén alapszik, és konvergens érdekeik védelmét szolgálja, tudatosan kifejezett akaratuknak megfelelően. A kényszernek ez a típusa a legkisebb mértékben sem zárja ki, hanem ellenkezőleg *feltételezi* a szocialista demokráciát.

Mindebből következik, hogy a szocialista államot — kezdeti szakaszának meghaladása után — úgy kell meghatározoznunk, mint a *főbb társadalmi osztályok által a szocializmus sokoldalú fejlesztése és a kommunizmusra való áttérés érdekében felhasznált eszközt*.

Egyébként csakis az így felfogott szocialista állam teremthet a szocialista demokráciára jellemző viszonyokat; ugyanis a szövetséges osztályok együttműködése a szocialista építés problémáival kapcsolatos véleményeik és álláspontjuk állandó szembesítése folyamán kidolgozott közös politika alapján valósul meg.

Ily módon körvonalazódik a szocialista politikai rendszer funkcionalitásának egy másik létfontosságú kérdése: a *szocialista demokrácia* problémája, amely a szocialista állam osztályjellegéhez hasonlóan régi és érdekfeszítő vita tárgya a marxista és szocialista gondolkodás történetében.

A szocializmus meghatározásánál fogva a kizsákmányolás minden formájának megszüntetését, mindenfajta politikai és kulturális elnyomás felszámolását jelenti. A demokrácia tehát szükségszerű alkotóeleme az új társadalmi rendnek. A szocializmus csak akkor tudja létjogosultságát igazolni, ha bevezeti a társa-

dalmi szuverenitást, vagy — Marx szavaival — „a termelők önkormányzati rendszerét“.

A párt Programja ebben a szellemben szögezi le, hogy a szocialista demokrácia fejlesztése „objektív szükségszerűség a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom megteremtésében és a kommunizmusra való áttérésben“, hogy „a párt megteremti a legjobban megfelelő szervezeti kereteket ahhoz, hogy az egész nép tevékenyen részt vegyen a társadalom vezetésében, a párt és az állam kül- és belpolitikájának kidolgozásában és valóra váltásában“.

A szocialista demokrácia előfeltételei — az állam új osztályjellege, a termelési eszközök társadalmi tulajdona, a kizsákmányolás megszüntetése — elengedhetetlenek egy hiteles társadalmi szuverenitás, a polgárinál magasabb rendű demokrácia megteremtéséhez. Ez nem jelenti azt, hogy a szocialista demokrácia ezen előfeltételek alapján automatikusan megvalósul. Amint azt a Program hangsúlyozza, a szocialista társadalom magasabb rendű lehetőségei nem önmaguktól fognak valóra válni, hanem egy, a társadalmi fejlődés irányvonalainak és követelményeinek megfelelő tudatos tevékenység eredményeként.

A szocialista demokrácia a politikai viszonyoknak — vagyis a különböző politikai intézmények közötti, a politikai intézmények és a társadalmi osztályok közötti és végül a politikai intézmények és az állampolgárok közötti viszonyoknak — csakis olyan típusú funkcionalitásában nyilvánul meg, amely biztosítja az összes társadalmi osztályok és rétegek tevékeny részvételét a politikai döntéseknek nemcsak végrehajtásában, de meghozatalában is. A szocialista demokrácia kritériumául e részvétel mértéke és módja szolgál. Csak ha a társadalom összes tagjai alanyi minőségben vesznek részt a politikai tevékenységben, biztosíthatják akaratauk érvényesítését, valósíthatják meg az állam és más politikai szervezetek fölötti társadalmi osztályok és rétegek tevékeny részvételét a politikai döntéseknek nemcsak vetkezőket írja a politikai szabadságról: „A szabadság abban áll, hogy az állam a társadalom fölül rendelt szervekből a társadalomnak mindenben alárendelt szervvé válják...“ (Marx—Engels *Művei* 19. 25.)

Ennek a célkitűzésnek a valóra váltása egyszersmind a szocialista társadalom osztályai és politikai szervezetei közötti viszony sajátos struktúrájának a létrehozását jelenti.

A társadalom osztályai az állam bizonyos reprezentatív szerveit, bizonyos politikai intézményeket biznak meg a hatalom közvetlen gyakorlásával. Ezen intézmények működési módjában rejlik mindenekelőtt a szocialista demokrácia, anélkül hogy teljes tartalma erre korlátozódna. A szocialista demokrácia megteremtése és fejlesztése egy olyan viszonyrendszer, olyan politikai és szervezeti keretek létrehozását feltételezi, amelyek képesek a legváltozatosabb formában biztosítani a dolgozók részvételét a döntésekben, valamint a politikai és kormányzási szervek társadalmi ellenőrzésében.

A szocialista demokrácia mint egy új politikai viszonyrendszer sajátos funkcionalitása továbbviszi a demokrácia hagyományos normáit és szervezeti formáit, de ezeket olyan újakkal kell kiegészítenie, amelyek sajátosan jellemzik a társadalmi és politikai önkormányzatot, a tömegek részvételét a társadalom vezetésében. Ilyen összefüggésben az új demokratikus elvek és formák bevezetése szükségszerűségként jelenik meg a szocialista demokrácia megteremtésében.

Hosszú időn át a folytonosság mozzanatának alábecsülése, a képviseleti demokráciára jellemző formák és elvek átvételi lehetőségének a tagadása sok nehézséget okozott a szocialista demokrácia kialakításában. A parlamentáris intézmények olyan fontos működési normáitól tekintettek el sok esetben, mint a végrehajtói hatalom fölötti ellenőrzés, a főbb törvényhozói okmányok jóváhagyása a képviseleti szervek által, a végrehajtó és közigazgatási hatalom intézményei tevé-

kenységének nyilvános parlamenti megvitatása, a parlamentáris bizottságok aktív szerepe, noha ezek a szocialista demokrácia keretében új jelentést kapnak azáltal, hogy a hatalmi szervek fölötti társadalmi ellenőrzés szerepét töltik be. Hasonlóképpen a marxista gondolkodásból következő bizonyos új normákat sem alkalmazták maradéktalanul. Gondolunk itt az olyan elvekre, mint a politikai képviseleti szervek felelőssége választók előtt, a képviselők felelőssége a választópolgárok előtt, visszahívhatóságuk stb.

Az államhatalom felsőbb szerveinek tevékenységében a IX. kongresszus óta beállt javulás éppen az említett normák széles körű és következetes alkalmazásának köszönhető, ami megint csak azt bizonyítja, hogy ezek alapfeltételei a döntési folyamat demokratizálásának. Ebben a szellemben irányozza elő a párt Programja a Nagy Nemzetgyűlés törvényhozó s ellenőrző funkcióinak elmélyítését, valamint a képviselők szerepének növelését a törvényhozó testület működésében.

A képviseleti szervek hatáskörének növelése, demokratikus mechanizmusainak tökéletesítése közvetlenül a szocialista demokrácia fejlődési folyamatait jelenti, mivel ily módon kiszélesedik a társadalmi osztályok hatalmi eszközeinek tevékenységi köre.

A szocialista demokrácia keretében sajátos szerep hárul a társadalmi osztályok és rétegek érdekeit képviselő társadalmi-politikai szervezetekre. A szocialista politikai viszonyok működésében a kommunista párt a vezető politikai erő szerepét játssza.

A kommunista párt vezető szerepe a munkásosztály történelmi küldetése valóra váltásának elsődleges feltétele, mivel a munkásosztály mint forradalmi erő tevékenységét alapvetően meghatározza az a mód, ahogyan az őt öntudatosít és vezető kommunista párt ellátja funkcióit.

A szocialista demokrácia megteremtése szempontjából kivételes jelentőségű az a felfogás, amely a kommunista párt vezető szerepének gyakorlását és a pártnak a többi politikai intézménnyel való kapcsolatát irányítja. Éppen mert a szocialista demokrácia nem automatikusan jött létre, megteremtése annak a tevékenységnek az eredménye, amelyet a munkásosztály forradalmi pártja e koncepció alapján kifejt a társadalmi és politikai önkormányzat megszervezése érdekében.

A Program kiemeli, hogy a párt vezető szerepét olyan politikai viszonyként kell fölfogni, amelynek keretében az államhatalom szervei és a többi közügyi szervezet egyrészt a társadalom vitális középpontjának ismerik el a pártot, másrészt maguk is hozzájárulnak a szocializmus építési és fejlesztési politikájának kidolgozásához. A Program ezzel kapcsolatban hangsúlyozza, hogy „a párt nem cselekedhet a parancsolás módszereivel sem úgy, mint a társadalom felett álló szervezet“, hogy a pártvezetést „nem kívülről kell gyakorolni, hanem a társadalmi, állami és gazdasági szervezeteken belül“.

A párt vezető szerepe ilyen értelmezésben az a viszony, amelynek révén a pártpolitika nem felülről jövő kényszer formájában nyilvánul meg, hanem annak az osztályszövetségnek és osztályegyüttműködésnek a kifejezője, amelyben a munkásosztály a legkövetkezetesebb forradalmi erő. A párt által történő vezetés a szocialista demokráciának egyik meghatározó viszonya, mert feltételezi az összes társadalmi-politikai szervezetek állandó dialógusát, valamint a társadalmi osztályokkal folytatott dialógust a döntések meghozatalának folyamatában.

Ha a szocialista demokrácia meg akar felelni saját céljainak, új formákat kell kidolgoznia a tömegeknek a politikai vezetésbe való közvetlen bevonására. Ezt a szükségszerűséget Marx fogalmazza meg először a párizsi kommuné emlékezése kapcsán, és Lenin fogalmazza újra. A termelőerőknek a döntéshozásban való közvetlen részvételében Marx egyebek között a bürokratizmus kiküszöbölésének

biztosítékát fedezi fel. A párizsi kommun tapasztalatából kiindulva hangsúlyozza, hogy a szocialista állam működése nemcsak új politikai célok, de új kormányzási módszerek megjelenését is determinálja.

E szükségszerűséget követte hazánkban az az intézkedés, amely bevezette a gazdasági egységek és központok kollektív irányítását és ellenőrzését. A közvetlen demokrácia formájának kifejlesztése, a közgyűlések, a vállalati és intézményi dolgozók tanácsai és bizottságai szerepének növelése egyik központi célja lesz pártunk politikájának a társadalomfejlődés következő szakaszában.

Mint a tapasztalat bizonyítja, e szervezetek demokratikus működése feltételezi a konzultatív és döntési funkciók szerves egységét. Ez azt jelenti, hogy döntéseiknek tükrözniük kell az általuk képviselt emberek döntő többségének véleményét. A kollektív vállalatvezetés formái egy igen fontos közvetítő szerepet is betöltenek: közvetítésükkel a munkaközösségek részt vesznek a nagy horderejű társadalmi döntésekben. Nemcsak a munkaközösségeket közvetlenül érintő problémák kollektív megoldását biztosítják, hanem a társadalmi osztályok szervezett véleménynyilvánítását is a pártpolitika és a társadalom általános fejlődésének kérdéseiben. Más szóval ezek a szervezeti formák olyan fórumok, ahol a dolgozók közösségei megvitathatják a törvénytervezeteket és a központi hatalmi szervek egyéb döntéseit. A közvetlen demokráciának ezek a formái ily módon szervesen kiegészítik az államhatalom képviselői szerveinek törvényhozó tevékenységét.

„Amikor tanácskozásról, a demokrácia kiszélesítéséről beszélünk — mondta Nicolae Ceaușescu elvtárs a megyei pártbizottságok és a Bukarest municípiumi pártbizottság első titkáiraival és szervezési titkáiraival az RKP KB-nál tartott tanácskozáson elhangzott előadói beszédében —, arra kell gondolnunk, hogy annak valóban mindennapi tevékenységünk jellegévé kell válnia. A tanácskozás, amikor fontos kérdésekről van szó, azt jelenti, hogy a kérdést alávetjük a pártszervezet szavazatának, a dolgozók közgyűlése szavazatának. Akkor tudjuk meg pontosan, hogy amit elhatároztunk, megfelel-e vagy sem a többség véleményének. Természetesen mindig akadnak olyan emberek is — és ez normális —, akik más véleményen vannak. De az általános demokratikus elvekből, szocialista demokráciánk elveiből kell kiindulnunk, amelyek előírják, hogy a határozatokat szótöbbséggel fogadjuk el, és ilyen módon kötelezővé válnak mindenki számára.“

Ily módon körvonalazódik annak a lehetősége, hogy a képviselői formákkal szervesen egybehangolják a döntésekben való közvetlen részvétel formáit; végső fokon a tanácskozás és a döntés össztársadalmi mechanizmusának a lehetősége.

Távlatilag a tömegkommunikáció fejlődése megkönnyíti és leegyszerűsíti a gépezet működését. A lehetőségek határain belül állíthatjuk, hogy egy távolabbi jövőben ez a mechanizmus lehetővé teszi a társadalomnak az összes lényeges döntések meghozatalának fórumává való átalakítását.

A szocialista demokrácia jelenlegi fejlődési szintjén sürgető probléma a bürokrácia és formalizmus kiiktatása, amelyek akadályozzák a képviselői és részvételi formák eredményes működését, csökkentik az egész államapparátus tevékenységének hatásfokát.

A bürokratikus jelenségeket történelmileg meghaladni az őket kiváltó objektív és szubjektív okok megszüntetésével lehet. Ez — a Program álláspontja szerint is — a demokrácia állandó elmélyítésével, a döntéshozás folyamatának demokratizálásával, az államapparátus felépítésének egyszerűsítésével, a társadalomvezetés tudományos módszereinek bevezetésével, a helyi szervek kezdeményezésének ösztönzésével és autonómiájuk növelésével, valamint a társadalmi-politikai intézmények és szervezetek fölötti társadalmi ellenőrzés formáinak tökéletesítésével érhető el.

A politikai viszonyok demokratizálásában és a bürokrácia felszámolásában elsődleges jelentőségű az az elv, hogy az egész társadalmi tevékenységet a hatalmi szervek és az állampolgárok számára egyaránt kötelező törvényerejű normákra kell alapozni; ezeken kívül a politikai aktusoknak más alapjuk nem lehet.

A részvételi demokrácia formáinak kiszélesítése korántsem összeférhetetlen a döntések tudományos megalapozásának követelményével. Bármely szocialista típusú politikai döntés ellentétes egység, mert egyszerre alapoz a társadalmi determinizmus és a társadalmi osztályok — az előbbi megnyilvánulási formáival nem feltétlenül és semmiképpen sem automatikusan egyező — érdekeinek megismerésére és figyelembevételére. A politikai döntés csak annyiban szocialista opció, amennyiben *humanizálja* az objektív szükségszerűség megnyilvánulását azáltal, hogy figyelembe veszi a különböző osztályok, a dolgozók különböző kategóriáinak érdekeit és véleményét a véglegesítés előtt álló döntéssel kapcsolatban. Annál is inkább, mert ezen az úton magáról a determinizmusról szerzett ismeretek is kiegészülnek.

A szocialista demokrácia részvételi formái olyan keretet létesítenek, amely biztosítja különböző közösségek és társadalmi kategóriák egyik vagy másik problémával kapcsolatos érdekeinek és véleményének megismerését. Ezek a részvételi formák hozzájárulnak a különböző osztályok politikai tudatának fejlődéséhez; biztosítják a közügyek intézésével kapcsolatos érdekelttségük és felelősségük tudatosítását, ami végső fokon hozzájárul a sokoldalú társadalomfejlesztés folyamatának felgyorsításához. A politikai döntésekben való részvétel tudata jelentősen növeli a tömegek politikai aktivitását.

Ily módon a politikai döntések hatékonysága elválaszthatatlanul összefügg a részvételi formák fejlődésével. A hatékony döntés két ellentétes oldal egysége: egyrészt az intézkedések kötelező jellegében megnyilvánuló autoritáselv érvényesítése, másrészt az intézkedéseket alkalmazni hivatott közösségek tudatos csatlakozása.

Eppen ezért, noha a részvételi formák mechanizmusa meghosszabbítja a döntéshozás időtartamát, ez a döntés — megalapozottságát és hatékonyságát tekintve — magasabb rendű annál a döntésnél, amely gyorsaságát a demokratikus mechanizmusok kizárásának köszönheti. A bürokrácia tipikus ábrándja, hogy a problémák gyorsabban és hatékonyabban oldhatók meg a közvetlen demokrácia kizárásával. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy az ilyen megoldások a legtöbb esetben csak enyhítik, de nem küszöbölik ki a működési zavarokat; tényleges megoldás helyett csak elodázzák a megoldást.

A szocialista demokrácia megteremtésének és fejlesztésének folyamata élesen veti fel a politikai hatalom és a társadalom tagjai közti viszony problémáját, közelebbről azt a kérdést: milyen lehetőségeket biztosítanak a társadalmi és politikai viszonyok az egyének szabad megnyilvánulásának, önkifejezésének. A szocialista demokráciának talán mindenekelőtt az egyén jogai, a személyi szabadság területén kell felsőbbrendűségét bebizonyítania a polgári demokráciával szemben.

A szocialista demokrácia mint az állampolgárok és a társadalom szervezetei közötti viszonyok rendszere abban áll, hogy egyrészt a társadalom vezető szerveinek egész hierarchiája szigorúan tiszteletben tartja a személyi jogokat, másrészt a társadalom tagjai ugyancsak szigorúan betartják a törvényeket és az együttélési normákat. A szocialista demokrácia korántsem jelenti a fegyelem hiányát: a társadalomvezetés olyan rendszere ez, amely bizonyos, a társadalom tagjai által közösségileg elfogadott norma- és értékrendszer alapján áll, és így megkönnyíti a társadalom sokoldalú fejlesztését. A döntéshozás demokratizálása, a személyi szabadságok és jogok körének kiszélesítése és szerepének növelése a társadalmi-politikai viszonyok rendszerében megnövekedett felelősséget feltételez az egyének

részéről a társadalmi problémák megoldásában, a társadalom felfelé ívelő fejlődésének biztosításával kapcsolatban.

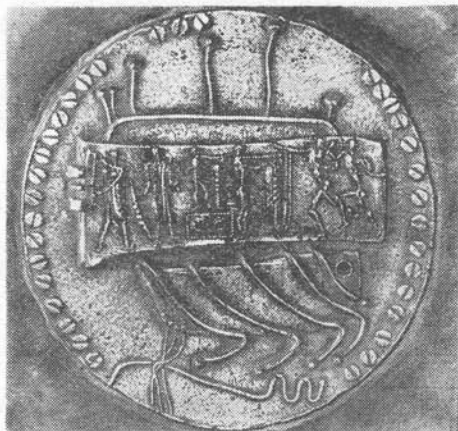
Tagadhatatlan, hogy a társadalom tagjainak beilleszkedése az új gazdasági és társadalmi-politikai viszonyrendszerbe számos torzulást eredményezhet. Ezeknek adminisztratív vagy jogi kényszer útján történő felszámolása csak akkor megengedett, ha társadalomellenes jellegük van. Ellenkező esetben egy új öntudat és viselkedésmód kialakítását célzó szociális-nevelő módszerek alkalmazásához kell folyamodni.

A szocialista demokrácia megteremtése és fejlesztése komplex történelmi folyamat során megy végbe, amely az új társadalmi rendszer valamennyi részrendszerét átfogja. A szocialista demokrácia fejlődése elválaszthatatlan az új gazdasági rendszer, az új osztályviszonyok, az új szocialista kultúra és tudat megteremtését célzó többi folyamattól. A politikai viszonyok demokratizálásával nem lehet addig várni, míg a gazdaság, a kultúra és az osztályviszonyok „kellő” fejlettségi fokot érnek el, hiszen a demokrácia maga permanens feltétele és tényezője ezen területek fejlődésének, a társadalom globális rendszere tökéletesítésének.

Ahogy a szocialista társadalom elképzelhetetlen magas hatásfokú gazdaság nélkül, ugyanúgy demokratikus lényegű politikai viszonyok nélkül sem fogható fel. Sőt mi több, a szocialista viszonyok mint a globális együttműködés társadalmi viszonyai nem alakulhatnak ki anélkül, hogy demokratikus politikai viszonyokat ne foglalnának magukba. Ezért az új társadalmi rend kiteljesedésének elengedhetetlen eleme a szocialista demokrácia fejlesztése, elválaszthatatlan egy-egyben a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődéssel.

A szocialista demokrácia megteremtésének és fejlesztésének jelentősége annál nagyobb, mivel az új társadalmi rendszernek ez a vonása jelentős mértékben hozzájárul a marxizmus forradalmi eszméi népszerűségének és nemzetközi befolyásának állandó növekedéséhez. A jelenkor viszonyaiból eredően a társadalmi és politikai demokrácia a szocializmus és kapitalizmus szembesítésének alapvető területévé vált. A polgári demokráciához viszonyítva integrálisan és sokoldalúan fejlett szocialista demokrácia, amellyel, hogy központi eleme minden egyes partikuláris szocialista társadalmi gyakorlatnak, ékesszóló bizonyítékául szolgál általában az új társadalmi rend történelmi magasabbrendűsége mellett; és végül nagy horderejű és mélységesen internacionalista lényegű hozzájárulás a világforradalmi folyamathoz.

Bokor András fordítása

Gergely István: Diszkosz